

INFORME 5/2001

Servei d'anàlisi de continguts

Barcelona, 1 de març de 2001

El tractament als teleinformatius del judici sobre presumptes casos de pederàstia al Raval.

ÍNDIX

1. INTRODUCCIÓ

2. MÈTODE D'ESTUDI

2.1. Univers de l'estudi

2.2. Operacionalització del Dictamen 6/97

2.3. *Inserts*: conceptes favorable, desfavorable i neutre

3. ANÀLISI DEL TEXT

3.1. Anàlisi dels *inserts*

3.2. Difusió d'imatges o dades personals sobre els menors d'edat

3.3. Introducció de judicis de valor en el discurs informatiu

3.4. Aparició de testimonis i perits en els programes

4. CONCLUSIONS

ANNEX1: Dictamen del Consell de l'Audiovisual de Catalunya 6/97 sobre la celebració dels judicis i el seu tractament per televisió.

ANNEX 2: Índex del material videogràfic.

ÍNDIX DE QUADRES

Quadre 1. Presència de la notícia als teletinformatius de cada cadena

Quadre 2. *Inserts* per cadena

Quadre 3. *Inserts* a BTV: temps per actors

Quadre 4. *Inserts* a TVE a Catalunya: temps per actors

Quadre 5. *Inserts* a TVC (TV3 i Canal 33): temps per actors

Quadre 6. Percentatge de temps d'*inserts* favorables i desfavorables a la innocència dels acusats respecte del temps d'*insert* total de cada operador

Quadre 7. Identificacions indirectes de menors d'edat

Quadre 8. Introducció de judicis de valor en el discurs informatiu

Quadre 9. Intervencions de testimonis i perits

1. INTRODUCCIÓ

L'objectiu d'aquest informe és estudiar el tractament que els teleinformatius fan del judici sobre presumptes casos de pederàstia al barri del Raval.

És aquest un estudi del tipus *compliment de la norma*, és a dir, es tracta d'esbrinar si les televisions analitzades han adequat les seves informacions a allò que, en sentit ampli, el CAC considera com a norma: les recomanacions incloses al Dictamen del Consell 6/97 sobre la celebració dels judicis i el seu tractament per televisió.

El Dictamen 6/97 va ser el resultat d'un triple estudi elaborat per Miguel Ángel Gimeno, magistrat de l'Audiència Provincial, Marc Palmés, advocat, i Vicenç Villatoro, periodista, en relació al tractament que les televisions feien del judici per l'assassinat de tres adolescents a Alcàsser l'any 1993. Posteriorment, el Consell va prendre la iniciativa de promoure un conveni d'autorregulació (mai signat) sobre el tractament dels judicis a la televisió que va comptar amb el suport del Col·legi d'Advocats de Barcelona, del Col·legi de Periodistes de Catalunya i, finalment, amb el vist-i-plau del *Consejo General del Poder Judicial* segons l'acord de 25 de febrer de 1998.

El Dictamen fonamentava la seva argumentació en la necessitat de conjugar la llibertat d'expressió i d'informació (com a garantia d'una opinió pública lliure), i la publicitat dels judicis (que avui en dia té molt a veure amb les informacions difoses per televisió), amb la salvaguarda de les garanties judicials i el respecte als drets fonamentals a l'honor, la intimitat i la protecció dels menors d'edat.

Finalment el Dictamen es concreta en 10 Recomanacions (vegeu text complet en annex), no totes aplicables directament a l'objecte d'aquest estudi.

2. MÈTODE D'ESTUDI

2.1. Univers de l'estudi

L'univers de l'estudi el componen totes les referències informatives al judici presents als teletinformatius de migdia i de vespre de TV3, Canal 33, TVE a Catalunya i BTV entre els dies 10 de gener i 6 de febrer (el dia 5 de febrer el judici va quedar vist per a sentència).

2.2. Operacionalització del Dictamen 6/97

Les Recomanacions incloses en el Dictamen han estat operacionalitzades amb l'objecte d'afavorir l'anàlisi del seu compliment en els textos estudiats. A més, s'ha prescindit de les Recomanacions 1,2, 8,9 i 10 perquè no eren d'aplicació a aquest judici.

(Recomanació 3)

1. No intervenció de testimonis en programes mentre duri la vista del judici.
2. No intervenció de perits en programes mentre duri la vista del judici.

(Recomanació 4)

1. No difondre la imatge dels testimonis si no hi ha una autorització expressa.
2. No difondre dades personals dels testimonis si no hi ha una autorització expressa.

(Recomanació 5)

3. No difondre el nom dels menors d'edat implicats en els judicis.
4. No difondre imatges dels menors d'edat.
5. No proporcionar dades que permetin, indirectament, la identificació del menor.

(Recomanació 6)

6. No realitzar reconstruccions fictícies dels fets.

(Recomanació 7)

7. Diferenciar clarament entre informació i opinió.
8. La informació ha d'incloure, de manera objectiva, les posicions de les diverses parts.

2.3. *Inserts*: conceptes favorable, desfavorable i neutre

El discurs expressat mitjançant els *inserts* s'analitza en funció de si expressa o no continguts favorables a la innocència dels acusats. Així, aquesta variable pren tres valors:

- *favorable*: quan el discurs es posiciona per la innocència dels acusats.
- *desfavorable*: quan el discurs proposa la culpabilitat dels acusats.
- *neutre*: quan el discurs no introdueix elements de culpabilitat o innocència dels acusats.

3. ANÀLISI DEL TEXT

S'han analitzat un total de 138 teleinformatius, 42 d'ells amb referències al judici sobre els possibles casos de pederàstia. Les emissores estudiades han dedicat una atenció dispar a aquesta informació:

Quadre 1. Presència de la notícia als teleinformatius de cada cadena

Emissora	Nombre de teleinformatius	Teleinformatius amb informació	Temps (minuts)
BTV	42	14	39,7
TVE a Catalunya	36	18	23,8
TV3	42	8	10,9
Canal 33	18	2	2,2
Total	138	42	76,6

3.1. Anàlisi dels *inserts*

Un mitjà d'expressió directe de les informacions és la reproducció d'intervencions dels actors de les notícies (els *inserts*), per la qual cosa han estat objecte d'una anàlisi diferenciada. En total els tres operadors han inclòs 56 *inserts*:

Quadre 2. *Inserts* per cadena

Emissora	Nombre d'<i>inserts</i>	Temps (minuts)	% temps <i>inserts</i> / total
BTV	37	15,9	39,8
TVE a Catalunya	14	5,2	21,6
TV3	4	2,0	16,7
Canal 33	1	0,5	23,5
Total	56	23,5	30,7

La distribució dels inserts per cadena i actors apareix en els quadres 3, 4 i 5:

Quadre 3. *Inserts a BTV: temps per actors*

Actor de l'insert	Nombre	Temps	% Temps
Acusats / acusada	11	6	38
Advocats de l'acusació	7	3,5	22
Advocats de la defensa	7	2,4	15,1
Perits i experts	6	1,8	11,5
Testimonis de l'acusació	4	1,5	9,4
Testimonis de la defensa	0	0	-
Altres*	2	0,6	4
Total	37	15,9	100

(*) Jutge

Quadre 4. *Inserts a TVE a Catalunya: temps per actors*

Actor de l'insert	Nombre	Temps	% Temps
Acusats / acusada	5	2,1	40,8
Advocats de l'acusació	3	0,8	16,2
Advocats de la defensa	0	0	-
Perits i experts	2	0,7	13,6
Testimonis de l'acusació	1	0,3	4,9
Testimonis de la defensa	2	0,4	8,1
Altres*	1	0,9	16,5
Total	14	5,2	100

(*) Carles Bars, pare d'un menor d'edat implicat.

Quadre 5. *Inserts* a TVC (TV3 i Canal 33): temps per actors

Actor de l'insert	Nombre	Temps	% Temps
Acusats / acusada	3	1,9	77,3
Advocats de l'acusació	1	0,3	11,3
Advocats de la defensa	1	0,3	11,3
Perits i experts	0	0	-
Testimonis de l'acusació	0	0	-
Testimonis de la defensa	0	0	-
Altres	0	0	-
Total	5	2,5	100

A partir d'aquestes dades podem extreure els temps que cada televisió atorga als discursos favorables o desfavorables a la innocència dels acusats en els seus *inserts*. Els *inserts* dels propis acusats han rebut un tractament separat ja que no necessàriament les intervencions d'un acusat o acusada impliquen continguts favorables a la seva innocència.

S'obtenen les dades següents:

Quadre 6. Percentatge de temps d'*inserts* favorables i desfavorables a la innocència dels acusats, respecte del temps d'*insert* total de cada operador

Operador	<i>Inserts</i> dels acusats			<i>Altres inserts</i>			Total %
	Favorable (% total)	Desfavorable (% total)	Neutre (% total)	Favorable (% total)	Desfavorable (% total)	Neutre (% total)	
BTV	23	15	-	15,1	42,9	4	100
TVE	37,9	2,9	-	8,1	34,7	16,5	100
TVC	51,3	26	-	11,3	11,3	0	100
Total	29,1	13,3	-	13,1	38,4	6,2	100

La majoria dels *inserts* dels acusats (14, un 29,1% del temps) defensen la seva pròpia innocència. En canvi, aquest informe considera que 5 *inserts* de l'acusat

Xavier Tamarit (un 13,3% del temps total d'*inserts*) són, en termes de recepció del missatge per l'audiència, desfavorables a la seva pròpia innocència:

- Tamarit “- Yo no oculto que mi inclinación afectiva se dirige exclusivamente a personas no adultas y de ambos sexos.
Fiscal - Y dentro de esta inclinación, ¿también la inclinación sexual?
Tamarit - Sí como suele ocurrir con todo el mundo, sí.
Fiscal - Cómo satisfacía esa inclinación sexual que usted ha admitido con los menores?
Tamarit - Sí, la satisfacía en solitario y en mi casa con la utilización de videos y fotografías y revistas de que disponía.”
.../...
"Me dijo que le hiciera un masaje (...) se quedó con los calzoncillos y se lo hice. Y luego me dijo que me quitara yo la ropa y que me lo haría él a mí y me pareció que con toda naturalidad le tenía que seguir la corriente"

(BTV, Notícies migdia, 10.1.01)

- Tamarit “- Yo no oculto que mi inclinación afectiva se dirige exclusivamente a personas no adultas y de ambos sexos.
Fiscal - Y dentro de esta inclinación, ¿también la inclinación sexual?
Tamarit - Sí como suele ocurrir con todo el mundo, sí.
Fiscal - Cómo satisfacía esa inclinación sexual que usted ha admitido con los menores?
Tamarit - Sí, la satisfacía en solitario y en mi casa con la utilización de videos y fotografías y revistas de que disponía.”
.../...
"Me dijo que le hiciera un masaje (...) se quedó con los calzoncillos y se lo hice. Y luego me dijo que me quitara yo la ropa y que me lo haría él a mí y me pareció que con toda naturalidad le tenía que seguir la corriente"
.../...
"Si me lo hubieran propuesto sin que yo les hubiera inducido, ni les hubiera ofrecido nada ni les hubiera amenazado ni coaccionado ni me hubiera parecido que lo que proponían era incorrecto puede quizá sí que hubiera aceptado"

(BTV, Notícies vespre, 10.1.01)

- Tamarit "Yo creo que estaba muy enamorado y que lo quería mucho"
(a un menor)
(TVE a Catalunya, L'Informatiu migdia, 10.1.01)

Tamarit “- Yo no oculto que mi inclinación afectiva se dirige exclusivamente a personas no adultas y de ambos sexos.

Fiscal - Y dentro de esta inclinación, ¿también la inclinación sexual?

Tamarit - Sí como suele ocurrir con todo el mundo, sí.”

Tamarit "Cuando esa con él (*el menor*) notaba que algo cambiaba. No sé, no sé muy bien explicarlo pero creo que es lo que he dicho antes, que estaba muy, muy enamorado y que lo quería mucho"

.../...

"Me dijo que le hiciera un masaje (...) se quedó con los calzoncillos y se lo hice. Y luego me dijo que me quitara yo la ropa y que me lo haría él a mí y me pareció que con toda naturalidad le tenía que seguir la corriente"

.../...

(*TVE a Catalunya, L'Informatiu vespre, 10.1.01*)

Tamarit “- Yo no oculto que mi inclinación afectiva se dirige exclusivamente a personas no adultas y de ambos sexos.

Fiscal - Y dentro de esta inclinación, ¿también la inclinación sexual?

Tamarit - Sí como suele ocurrir con todo el mundo, sí.”

(*TV3, TN migdia, 10.1.01*)

3.2. Difusió d'imatges o dades personals sobre els menors d'edat

La implicació com a acusats d'alguns dels pares i mares dels menors d'edat presumptament objecte d'abusos sexuals, permet obtenir dades indirectes sobre aquests menors:

Quadre 7. Identificacions indirectes de menors d'edat

CANAL	Data	Espai	Comentaris
BTV	12/01/01	<i>Notícies vespre</i>	"Els quatre fills de l'acusada, Josefa Guijarro, han admès.."
BTV	18/01/01	<i>Notícies migdia</i>	"Antonio Duran, pare d'un dels nens que va patir abusos"
BTV	18/01/01	<i>Notícies vespre</i>	"Antonio Duran, pare d'un dels nens que va patir abusos"
BTV	6/02/01	<i>Notícies migdia</i>	Referència als fills de Guijarro, "a qui s'acusa de fotografiar els seus fills"
TVE Catalunya	10/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	Entrevista a Carles Bars, pare d'un dels menors implicats.
TVE Catalunya	11/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"Els fills de l'acusada Josefa Guijarro..."
TVE Catalunya	12/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"Els fills de l'acusada Josefa Guijarro..."

3.3. Introducció de judicis de valor en el discurs informatiu

En el decurs de les informacions de la redacció de les diferents cadenes s'ha detectat la introducció de judicis de valor en els teleinformatius que segueixen:

Quadre 8. Introducció de judicis de valor en el discurs informatiu

CANAL	Data	Espai	Comentaris
BTV	15/01/01	<i>Notícies migdia</i>	" (el policia afirmava que) no havia participat en cap interrogatori (...) El tribunal li ha ensenyat aleshores un document amb la seva firma. En qüestió de segons l'home ha recuperat la memòria amb una sorprenent facilitat i fins i tot s'ha atrevit a donar informació molt detallada sobre el cas"
BTV	15/01/01	<i>Notícies vespre</i>	" (el policia afirmava que) no havia participat en cap interrogatori (...) El tribunal li ha ensenyat aleshores un document amb la seva firma. En qüestió de segons l'home ha recuperat la memòria amb una sorprenent facilitat i fins i tot s'ha atrevit a donar informació molt detallada sobre el cas"
TVE Catalunya	10/01/01	<i>L'informatiu migdia</i>	"fredor i naturalitat és el que ha envoltat les declaracions de Xavier Tamarit" Carol Espona, enviada especial al judici
TVE Catalunya	10/01/01	<i>L'informatiu migdia</i>	"Si una cosa caracteritza de moment el judici pel cas del Raval és la sang freda que mostren els inculpats."
TVE Catalunya	10/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"fredor i naturalitat són els termes que defineixen la declaració de Xavier Tamarit. Sense immutar-se ha confesat el seu amor per un dels menors del Raval a qui pagava cada mes una pensió per ajudar-lo"
TVE Catalunya	16/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"Arcadi Espada ha contestat al jutge amb arrogància"
TVE Catalunya	17/01/01	<i>L'informatiu migdia</i>	"La declaració de la mare d'un menor ha estat impactant"
TVE Catalunya	17/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"Xavier Tamarit es troba cada vegada més contra les cordes"
TVE Catalunya	29/01/01	<i>L'informatiu vespre</i>	"Tamarit ha parlat amb l'Informatiu i s'ha mostrat fred però derrotat"
TV3	10/01/01	<i>TN migdia</i>	"Molt tranquil durant tot el matí, Tamarit ha reconegut..."

3.4. Aparició de testimonis i perits en els programes

Els testimonis i els perits apareixen en els teletinformatius en forma d'extractes de les declaracions davant el tribunal o d'intervius.

Quadre 9. Intervencions de testimonis i perits

Actor			Intervius	Extractes de les declaracions	Total
Testimonis de l'acusació			4	1	5
Testimonis de la defensa			0	2	2
Perits			0	8	8
Total			4	11	15

Els quatre intervius a testimonis de l'acusació van ser emesos a BTV (*Notícies migdia* i *Notícies vespre* del dia 11.01.01; *Notícies migdia* i *Notícies vespre* del dia 5.02.01).

Pel que fa als extractes de les declaracions dels perits, BTV n'ha emès 6 (*Notícies migdia* i *Notícies vespre* dels dies 15.01.01, 18.01.01 i 5.02.01) i TVE a Catalunya 2 (*L'Informatiu vespre* dels dies 18.01.01 i 23.01.01). Les declaracions dels testimonis de la defensa es recullen a TVE a Catalunya (*L'Informatiu vespre* del 16.01.01 i a *L'Informatiu migdia* de l'11.01.01). L'extracte del testimoni de l'acusació apareix a TVE a Catalunya, a *L'Informatiu migdia* del 17.01.01.

4. CONCLUSIONS: L'ADEQUACIÓ DEL TRACTAMENT A LES RECOMANACIONS DEL DICTAMEN 6/97

En referència a l'adequació del tractament a les Recomanacions del Dictamen del Consell 6/97, s'observa:

- Recomanació Tercera:

En el decurs dels teletinformatius analitzats s'han detectat 4 intervius a testimonis a BTV i cap als perits.

- Recomanació Quarta:

Els testimonis han aparegut en 7 ocasions en forma d'*inserts* (4 a BTV i 3 a TVE a Catalunya), tal i com mostra el quadre 9.

De les dades disponibles no es pot determinar si s'han difós imatges o dades dels testimonis sense autorització expressa dels mateixos.

- Recomanació Cinquena:

No s'ha detectat cap cas, en cap cadena, de difusió del nom o de la imatge dels menors d'edat implicats en el judici.

Malgrat això, els teletinformatius de BTV i de TVE a Catalunya que es relacionen en el quadre 7 han proporcionat dades que permeten la identificació indirecta de 5 menors en la mesura en que 4 d'ells són fills dels acusats Josefa Guijarro i Antonio Duran i un cinquè és fill de Carles Bars (inicialment inculpat però no acusat).

- Recomanació Sisena:

No s'ha realitzat cap reconstrucció fictícia dels fets.

- Recomanació Setena:

TVE a Catalunya en 7 ocasions, BTV en 2 i TV3 en 1 introdueixen en el discurs informatiu elements que poden ser considerats judicis de valor. El quadre 8 mostra les transcripcions on s'han introduït aquests elements en el relat de l'actualitat.

A TVE a Catalunya i a BTV el temps i el nombre d'*inserts* diferents als dels acusats han reflectit, majoritàriament, les posicions de l'acusació (vegeu quadre 6). TVC ofereix dades igualitàries.

Pel que fa al temps dels *inserts* dels acusats, les dades són favorables a la innocència dels acusats a totes les cadenes.

ANNEX 1:

Dictamen del Consell de l'Audiovisual de Catalunya 6/97, sobre la celebració dels judicis i el seu tractament per televisió.

Dictamen 6/97
sobre la celebració dels judicis i el seu tractament per televisió

ANTECEDENTS

El Consell de l'Audiovisual de Catalunya, encarregat per la llei de vetllar pel respecte als principis que han d'inspirar l'activitat dels mitjans de comunicació i, especialment, l'honestedat de les informacions, ha considerat oportú iniciar una acció relativa al tractament dels judicis per les televisions, sense perjudici que en un futur es pugui abordar en un dictamen diferenciat -en raó del seu propi llenguatge comunicatiu- el tractament del mateix tema per part de les emissores de ràdio. La finalitat d'aquesta iniciativa és intentar precisar alguns criteris que permetin donar operativitat als principis d'objectivitat, veracitat i imparcialitat de les informacions sobre els procediments davant dels tribunals de justícia i, concretament, en relació amb el tractament televisiu d'aquests procediments.

En la seva reunió plenària del dia 7 de juliol d'enguany, el Consell va acordar encarregar tres informes sobre el tractament televisiu del judici d'Alcàsser, que recollissin les diverses perspectives dels sectors professionals més directament implicats: la magistratura, els mitjans de comunicació i l'advocacia. Els informes han estat elaborats pels senyors Miguel Àngel Gimeno, magistrat; Vicenç Villatoro, periodista; i Marc Palmés, advocat. Sobre la base de les observacions i les recomanacions realitzades en aquests informes, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya ha elaborat el present dictamen.

FONAMENTS

El judici d'Alcàsser, procés penal instruït contra l'únic inculpat per la violació i l'assassinat de tres noies al desembre de 1992 a la localitat valenciana d'Alcàsser, ha suscitat un ampli debat social en el qual han tingut un destacat protagonisme els mitjans de comunicació, tant la ràdio i la premsa escrita com, molt especialment, la televisió.

L'interès social provocat per aquest succés rau en una diversitat de causes, tals com la repercussió col·lectiva del fet per ell mateix, la forta càrrega emotiva que l'ha envoltat, relacionada amb la brutalitat de les agressions comeses i, sobretot, pel ressò que s'ha fet a través dels mitjans de comunicació i, entre aquests, singularment les televisions.

Cal recordar que la informació sobre el judici havia estat precedida pel tractament televisiu que algunes televisions públiques i privades havien realitzat al voltant del fet del descobriment dels cossos de les víctimes. El tractament realitzat aleshores ja va suscitar un important debat en relació amb els límits ètics sobre la informació d'aquests tipus de successos.

Així, no esdevé casual que la celebració del judici d'Alcàsser suscites un ampli interès social, ateses les expectatives generades i, en certa manera, reobris el debat encetat l'any 1993, tot i que aquest debat incorpora nous elements.

En primer lloc, la consolidació relativa i el protagonisme en l'estructura de la programació d'un gènere de televisió que, bàsicament, es caracteritza per la barreja de diverses formes televisives i per ocupar un espai intermedi entre la informació i l'entreteniment. En segon lloc, la possibilitat d'intromissió dels mitjans de comunicació en l'actuació dels tribunals, bé amb la pretensió d'influir en el resultat del procés, bé mitjançant l'emissió d'informacions que poguessin projectar o generar una certa predisposició pública sobre les posicions de les parts en el procés.

A l'efecte del present dictamen cal tractar separadament aquests elements, ja

que remeten a qüestions de naturalesa diversa.

En termes generals, el tractament televisiu del judici d'Alcàsser per les diferents cadenes públiques i privades es pot reconduir a una tipologia basada en el format dels diversos programes: informació puntual en els informatius, informacions en programes especialitzats, reportatges més o menys amplis de tipus recopilatori, tractament puntual en programes magazín i tractament sistemàtic a través de programes magazín.

Des del punt de vista deontològic i jurídic, els tipus de tractament presenten problemàtiques diferents, tant en relació amb el dimensionament, el to i els recursos utilitzats, com pel que fa als límits de la llibertat d'expressió i d'informació. En qualsevol cas, tots ells incideixen d'una manera o una altra en el desenvolupament del procés, en generar un grau més o menys elevat d'atenció informativa, que es pot traduir en una pressió social que pot interferir en l'actuació de les parts o els mitjans personals de prova davant dels tribunals. Tot i que aquest és un fenomen relativament nou en el nostre país, sembla clar que l'atenció informativa generada per alguns processos planteja nous requeriments a l'Administració de Justícia, tant pel que fa a la transparència de la seva actuació, com a les garanties d'independència en l'exercici de la seva funció.

És una qüestió totalment diferent la que han suscitat determinats tractaments televisius en programes que han realitzat un seguiment sistemàtic del judici. En alguns, el tractament informatiu o espectacular s'ha utilitzat de forma correcta, és a dir, sense confondre els gèneres televisius i sense prendre posicions clares en favor d'una tesi o d'una altra, sinó deixant al telespectador que formés la seva pròpia opinió, sense perjudici que els mitjans plantejessin hipòtesis sobre la causació dels fets, cosa perfectament legítima.

D'altres programes, però, han donat un tractament al procés que no s'ajusta al que seria desitjable, si els relacionem amb les normes ètiques dels codis deontològics dels periodistes.

Contra això no val oposar que, en concret, un determinat programa ha estat el de més audiència sobre el tema i que, per tant, són els ciutadans els que han avalat la seva oportunitat. No podem assumir aquesta teoria, que ens conduiria a la bondat de la màxima “tot per l’audiència”. El Consell de l’Audiovisual de Catalunya considera que els mitjans de comunicació, públics o privats, tenen tots -però en diversa mesura- una responsabilitat social per acomplir i que aquesta responsabilitat només es garanteix amb l’observança de les normes jurídiques o deontològiques d’autoregulació. El tractament televisiu del judici realitzat per un determinat programa s’ha basat en l’espectacularització de les tesis sostingudes per una de les parts amb una intenció més o menys manifesta d’influir en el curs i el resultat del procés, instrumentant una mena de judici paral·lel. Prova d’això són les al·lusions que es fan en la mateixa sentència de l’Audiència de València en referir-se al posicionament d’algun mitjà de comunicació a favor d’una de les tesis argumentades al llarg del procés i, especialment, en referir-se a les agressions al Tribunal realitzades per algun mitjà de comunicació, abans i durant les sessions de la vista, amb la difusió d’informacions parcials amb tendència a crear un ambient d’obscurantisme en els tràmits processals realitzats.

El tractament per televisió del judici d’Alcàsser, en particular, o d’altres judicis en general, mitjançant programes televisius que se situen entre la informació i l’espectacle però en els quals predomina clarament el segon aspecte, planteja la qüestió dels límits a la llibertat d’expressió i informació i la legitimitat, si s’escau, d’introduir determinades restriccions pel que fa al seu exercici. Tot i que, en principi, no sembla oportuna la introducció de restriccions legals en relació amb aquests programes que barregen la informació amb l’espectacle, sí que seria recomanable l’adopció per part de les televisions d’un compromís vinculant per tal de distingir més rigorosament els programes informatius i els programes espectacle. Això és encara més necessari quan es tracta de la protecció dels menors mentre que apareixen relacionats amb fets delictius. El caràcter vulnerable dels joves i els infants els fa creditors d’un nivell de protecció més intens que s’hauria de traduir en un compromís clar per part dels mitjans d’evitar l’emissió d’imatges i declaracions de menors relacionats amb fets delictius.

En relació amb el segon dels elements indicats anteriorment i que fa referència a l'eventual interferència en l'acció dels tribunals pels mitjans de comunicació, s'ha de subratllar que en el nostre ordenament jurídic la publicitat dels processos ha estat configurada com una manifestació concreta del dret fonamental a la tutela judicial efectiva, article 24.2 CE, i com una regla general de funcionament de l'Administració de Justícia que es projecta sobre totes les actuacions judicials, llevat de les excepcions que continguin les lleis de procediment (article 120.1.CE). La regla de la publicitat de les actuacions judicials persegueix una doble finalitat, tal com ha assenyalat el Tribunal Constitucional en la Sentència 96/1987 de 10 de juny, fent seva la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans: d'una banda, compleix la funció de garantia en protegir les parts d'una justícia sotreta al control públic; de l'altra, compleix la funció de mantenir la confiança de la comunitat en els jutges i els tribunals.

La publicitat de les actuacions judicials no es limita a l'assistència als judicis, sinó que es projecta a la difusió a través dels mitjans de comunicació. Com ha assenyalat el Tribunal Constitucional en la Sentència 30/1982 d'1 de juny: «El principio de la publicidad de los juicios, garantizado por la Constitución (art. 120.-1.), implica que éstos sean conocidos más allá del círculo de los mismos, pudiendo tener una proyección general. Esta proyección no puede hacerse efectiva más que con la asistencia de los medios de comunicación social, en tanto tal presencia les permita adquirir la información en su misma fuente y transmitirla a cuantos, por una serie de imperativos de espacio, de tiempo, de distancia, de qué hacer, etc., están en la imposibilidad de hacerlo. Este papel de intermediario natural, desempeñado por los medios de comunicación social entre la noticia y cuántos no están, así, en condiciones de conocerla directamente, se acrecienta con respecto a acontecimientos que por su entidad pueden afectar a todos y por ello alcanzan una especial resonancia en el cuerpo social...

Aquesta doctrina suposa, per tant, el reconeixement de la funció dels mitjans

de comunicació, això és, la llibertat de mediació informativa a través d'un mitjà de comunicació també en l'àmbit de les actuacions judicials.

La llibertat de mediació informativa té com a únic límit les actuacions de l'òrgan judicial que hagin estat declarades secretes. Ara bé, com ha tingut ocasió d'indicar el Tribunal Constitucional en la Sentència 13/1985 de 31 de gener, «...el secreto de sumario no significa en modo alguno que uno o varios elementos de la realidad social (sucesos singulares o hechos colectivos cuyo conocimiento no resulta limitado o vedado por otro derecho fundamental según lo expuesto por el artículo 20.4. CE) sean arrebatados a la libertad de información en el doble sentido de derecho a informarse y derecho a informar, con el único argumento de que sobre aquellos elementos están en curso unas determinadas diligencias sumariales». Per tant, no és legítima la creació d'una matèria reservada al voltant dels fets que són objecte del procés. La llibertat de mediació informativa inclou així mateix la llibertat d'opinió, és a dir, la formulació d'hipòtesis a partir de dades fàctiques. El Tribunal Constitucional en la Sentència 171/1990 de 12 de novembre, fent-se ressò de la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans, ha subratllat que «...la limitación del derecho a la información al relato puro, objetivo y aséptico de hechos no resulta constitucionalmente aceptable ni compatible con el pluralismo, la tolerancia y la mentalidad amplia, sin los cuales no hay sociedad democrática pues la divergencia subjetiva de opiniones forma parte de la estructura misma del aspecto institucional del derecho a la información». Si el Tribunal Constitucional ha establert aquesta permissiva doctrina sobre la fase sumarial, molt més encara són aplicables aquests principis a la fase del judici oral, que és públic per naturalesa i a la qual es refereix aquest dictamen.

La legitimitat constitucional d'informar sobre processos judicials en curs resta, per tant, fora de dubte. Les formes que pot adoptar l'exercici de la llibertat d'informació poden ésser molt diverses i algunes són inèdites en el nostre país.

A títol d'exemple, val a dir que als Estats Units, en declarar-se inconstitucional la prohibició de les càmeres de televisió en els jutjats l'any 1982, algunes cadenes basen la seva programació en l'emissió de processos judicials en

directe i informacions sobre les actuacions dels Tribunals i la policia, com és el cas de la cadena per cable Courtroom Television Network (Court Tv). Aquesta realitat ha de contemplar-se com a molt pròxima a nosaltres i es farà present quan la televisió per cable arribi a una part significativa de la població.

Ara bé, tal com s'ha indicat ja anteriorment, la regla de publicitat de les actuacions judicials pot ésser exceptuada en els supòsits previstos per les lleis. Tot i que la Constitució no estableix quins són els supòsits que legitimen l'excepció de la regla de publicitat, en virtut de la norma interpretativa establerta en l'article 10.2 CE, cal entendre que aquests són els establerts bàsicament en l'article 6.1 i 10.2 del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals de 4 de novembre de 1950 i en l'article 14.1 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics de 19 de desembre de 1966. Així, la regla de publicitat pot ésser exceptuada, totalment o parcialment, en interès de la moralitat, de l'ordre públic, de la seguretat nacional o quan els interessos dels menors o la protecció de la vida privada de les parts així ho exigeix. També pot ésser restringida la publicitat del procés quan aquesta pugui perjudicar els interessos de la justícia o sigui necessari per a garantir l'autoritat i la imparcialitat del poder judicial.

En el nivell infraconstitucional, la Llei orgànica 6/1985 d'1 de juliol del Poder Judicial preveu que mitjançant resolució motivada els jutges i tribunals puguin limitar la publicitat de totes o de part de les actuacions, per raons d'ordre públic i de protecció dels drets i les llibertats (article 232). També la Llei d'enjudiciament criminal apodera el Tribunal per acordar que les sessions de la vista oral es puguin realitzar a porta tancada, quan ho aconsellin raons de moralitat, d'ordre públic o el respecte a les persones ofeses pel delictes o la seva família.

El conjunt de la regulació legal és escassa i difícilment es pot considerar suficient per a fer front als nous requeriments que es deriven de la significació actual de la regla de publicitat de les actuacions judicials profundament alterada per la irrupció dels mitjans de comunicació, sobretot de la televisió. És especialment rellevant que el fet delictiu objecte del judici d'Alcàsser, si

s'hagués produït amb posterioritat a l'entrada en vigor de la Llei del jurat, hauria estat judicat per un tribunal de jurat, que inevitablement s'hauria influenciat per la programació televisiva, amb el risc que el veredicté hagués estat dictat en consideració a dades o fets aliens al judici oral i sense les garanties constitucionals de la tutela judicial efectiva.

La publicitat de les actuacions judicials, que ha estat formulada com un dret dels ciutadans i una regla estructural del funcionament del poder judicial, en constituir un instrument de garantia de la seva autoritat i imparcialitat, pot convertir-se en una fórmula que dóna cobertura a lesions d'altres béns i drets constitucionalment garantits, com a conseqüència d'un exercici il·legítim de la llibertat de mediació informativa.

Per tot l'anterior, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya formula les següents:

RECOMANACIONS

Primer. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya demana a les institucions que facin una labor didàctica i de divulgació assenyalant al ciutadà que, malgrat les eventuals errades de l'Administració de Justícia, només mitjançant el procés s'obtenen les garanties d'enjudiciament. Alhora, el Consell demana als mitjans de comunicació que siguin receptius a aquest missatge, que el difonguin i que quan exerceixin la seva llibertat d'opinió i d'expressió traslladin també a la ciutadania que la credibilitat última s'ha d'atorgar als jutges, quan la sentència ja és ferma.

Segon. L'Administració de Justícia s'ha d'acostumar a la lícita pressió mediàtica a què està sotmesa en els judicis que conciten una important atenció col·lectiva. Per evitar la desinformació, es demana que la mateixa organització de l'Administració de Justícia o, en altre cas, el president del tribunal d'un judici concret, facilitin la tasca dels mitjans informatius nomenant un portaveu o un aparell informatiu que els informi en cada moment, sense cap mena d'ocultisme en els diversos tràmits del procés. Es recomana als mitjans de comunicació que donin a les informacions del portaveu un tracte de credibilitat, sense perjudici de la llibertat d'expressió de cadascú.

Tercer. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya constata la necessitat d'una iniciativa legislativa adreçada a regular els supòsits en què és legítim exceptuar la publicitat de les actuacions judicials, mentre sigui necessari per garantir els béns i drets fonamentals constitucionalment protegits, d'acord amb allò establert als articles 6.1 i 10.2 del Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i les Llibertats Fonamentals i l'article 14.1 del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics. Fins que aquestes mesures no hagin estat adoptades, el Consell recomana a les empreses de televisió que, mentre se celebra l'acte del judici oral (no en la fase sumarial o després de dictar sentència), s'abstinguin de programar la intervenció de les persones que constitueixin mitjans de prova de les quals ha de valer-se el tribunal, en especial els perits i els testimonis.

Quart. Els mitjans de comunicació han de tenir present que, malgrat que els judicis són públics, determinades persones que actuen com a mitjans de prova no ho fan voluntàriament, sinó en virtut d'una prescripció legal o d'un mandat judicial. En conseqüència, aquestes persones, sempre que no tinguin la consideració de públiques, tenen dret a salvaguardar el seu dret a la intimitat i a la pròpia imatge. La llibertat d'informació sobre els judicis públics ha de ser absoluta, però les televisions haurien d'abstenir-se de difondre gràficament la imatge dels testimonis, si no és que aquests ho autoritzen expressament.

Cinquè. Els mitjans de comunicació han de tractar amb una cura especial les informacions que afectin infants o adolescents relacionats amb els fets objecte de judici, per tal de protegir la seva intimitat i el desenvolupament de la seva personalitat en el seu entorn social. En conseqüència, han d'evitar difondre el nom, la veu, la imatge o les dades que permetin la identificació, quan apareixen com a víctimes, testimonis o inculpats en causes criminals, llevat del cas que ho siguin com a víctimes d'un homicidi o un assassinat.

Sisè. La reconstrucció fictícia dels fets que son objecte d'un judici, i que és un recurs utilitzat per alguns programes de televisió, no té les garanties processals necessàries perquè sigui plenament creïble. Si es fa això, es recomana als mitjans que adverteixin els espectadors que la reconstrucció segueix criteris dels guionistes, no avalats ni pels jutges ni per les garanties judicials.

Setè. Els mitjans de comunicació han d'observar el principi deontològic de diferenciació entre informació i opinió també en el tractament dels judicis. No s'han de confondre els fets amb les interpretacions que només fa una de les parts d'aquests fets. En tot cas, la informació ha de ser plural, comunicant de manera objectiva de totes les posicions de les parts implicades en el procés.

Vuitè. En els judicis en què intervingui un jurat s'ha d'actuar amb una cura especial. En cap cas un membre del jurat ha d'intervenir en un programa de televisió sobre el cas que jutja fins a la publicació de la sentència.

Novè. Amb l'arribada de la televisió per cable, la transmissió dels judicis en directe pot fer-se habitual. Seria oportú que les autoritats judicials dictessin normes al respecte, respectuoses amb la llibertat d'expressió i garants dels drets de les parts. Fins que aquestes normes no arribin, el Consell de l'Audiovisual de Catalunya recomana que el judici sigui retransmès en un pla general, per evitar un tractament d'imatge que, mitjançant el seu propi llenguatge, pugui confondre o afectar la subjectivitat del telespectador o predisposar-lo a favor o en contra dels processats.

Desè. El Consell de l'Audiovisual de Catalunya proposa al Col·legi d'Advocats i al Col·legi de Periodistes, fer una ponència conjunta que elabori un esborrany de normes d'autoregulació sobre el tractament de la informació dels judicis per ser proposades als mitjans de comunicació televisius, per tal d'aconseguir entre totes les emissores uns compromisos de compliment conjunts i lliurement pactats. Entre les normes d'autoregulació, podria contemplar-se que la instància que es determini de comú acord entre tots els mitjans pugui aparèixer en el mitjà que hagi transgredit les normes d'autoregulació prèviament acordades, com a garantia del seu compliment.

ANNEX 2:

Índex de la documentació videogràfica

Punt horari	Emissora	Programa	Data	
0:00	BTV	Notícies Migdia	10.1.01	titular i notícia
3:30		Notícies Vespre	10.1.01	titular i notícia
7:35		Notícies Migdia	11.1.01	titular i notícia
10:29		Notícies Vespre	11.1.01	titular i notícia
13:30		Notícies Vespre	12.1.01	notícia
15:21		Notícies Migdia	15.1.01	notícia
17:51		Notícies Vespre	15.1.01	notícia
20:32		Notícies Migdia	18.1.01	titular i notícia
23:23		Notícies Vespre	18.1.01	notícia
25:39		Notícies Migdia	29.1.01	titular i notícia
28:34		Notícies Vespre	29.1.01	titular i notícia
31:38		Notícies Migdia	5.2.01	titular i notícia
36:58		Notícies Vespre	5.2.01	titular i notícia
41:43	TVE1	Notícies Migdia	6.2.01	notícia
44:48		L'informatiu Migdia	10.1.01	titular i notícia
46:47		L'informatiu Migdia	11.1.01	notícia
48:10		L'informatiu Migdia	15.1.01	titular i notícia
48:59		L'informatiu Migdia	16.1.01	notícia
49:38		L'informatiu Migdia	17.1.01	notícia
51:10		L'informatiu Migdia	18.1.01	notícia
51:50		L'informatiu Migdia	23.1.01	notícia
52:30		L'informatiu Migdia	29.1.01	notícia
54:10		L'informatiu Migdia	5.2.01	notícia
54:41		L'informatiu Migdia	6.2.01	notícia
56:23		L'informatiu Vespre	10.1.01	titular, notícia i reportatge
59:54	LA 2	L'informatiu Vespre	11.1.01	titular i notícia
1:02:10		L'informatiu Vespre	12.1.01	notícia
1:03:29		L'informatiu Vespre	16.1.01	notícia
1:04:44		L'informatiu Vespre	17.1.01	notícia
1:06:03		L'informatiu Vespre	18.1.01	notícia

1:07:35		L'informatiu Vespre	23.1.01	notícia
1:08:55		L'informatiu Vespre	29.1.01	notícia
1:10:55	TV3	TN Migdia	10.1.01	titular,notícia i resum
1:14:15		TN Vespre	10.1.01	titular,notícia i resum
1:17:15		TN Migdia	11.1.01	notícia
1:19:14		TN Migdia	15.1.01	notícia
1:20:06		TN Migdia	17.1.01	notícia
1:20:42		TN Migdia	18.1.01	notícia
1:21:30		TN Migdia	29.1.01	notícia
1:22:13		TN Migdia	6.2.01	notícia
1:23:05	CANAL33	Notícies 33 Vespre	10.1.01	notícia
1:24:54		Notícies 33 Vespre	11.1.01	notícia